

ION H. CIUBOTARU LA UN MOMENT ANIVERSAR

În principalele lucrări ale lui Ion H. Ciubotaru, fie că este vorba de cercetarea unei localități (*Vânătorii*, în colaborare cu Silvia Ionescu, Iași, Centrul Județean al Creației Populare, 1971, 464 p.), fie a unui gen, fie, în fine, a unei zone etnografice, tratarea este, de regulă, monografică. Cercetarea ceremonialului funebru are în Moldova, prin D. Cantemir, Al. Lambrior, T. T. Burada, S. Fl. Marian, Elena Niculiță-Voronca și T. Pamfile, o veche tradiție. Ion H. Ciubotaru însă propune, în *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova (Marea trecere)*, cu un capitol de etnomuzicologie de Florin Bucescu și Viorel Bârleanu (Iași, Caietele Arhivei de Folclor, VII, 1986, CXXXVII + 444 p.), o cercetare monografică personală a cântecului funerar și a contextului său etnografic, o cercetare rod al unei îndelungate anchete pe teren și al unor numeroase înregistrări sonore.

Pe baza unui volum documentar impresionant, sunt examinate riturile de separație, semnele prevestitoare de moarte, practicile de ușurare (grăbire) a decesului, practicile săvârșite imediat după deces, semnele și categoriile de doliu, priveghiul, riturile de trecere, bradul, steagul sau sulița, riturile „de dotare”, riturile de integrare, bocetul și actul bocirii. Secțiunea despre bocet din studiul introductiv este una din cele mai pertinente și amănunțite: bocetul arhaic, bocetul jurnal-oral, bocetul versificat; privit în funcție de circumstanțe, bocetul este de mai multe feluri: la înmormântare, la pomeniri, la recrutare, pentru cineva plecat departe, bocete-parodii; după locul performării, sunt bocete în casă, pe drum, la poarta cimitirului, la groapă; după vârsta celor decedați, sunt bocete pentru bătrâni, bocete pentru tineri – și acestea cu mai multe subdiviziuni.

Ion H. Ciubotaru expune nu numai repertoriul de motive al bocetelor, ci stăruie și asupra valorii expresive a bocetului, asupra metaforelor cântecului ritual și ale verșului funebru. Despre cântecul Zorilor s-a știut, până la o vreme, că este caracteristic zonei Gorjului; autorul aduce atestări ale lui și în Moldova, fapt remarcat de altfel și de autoarele monografiei *Cântecul Zorilor și Bradului*, Mariana Kahane și Lucilia Georgescu-Stănculeanu. Atent la mutațiile intervenite în cântecul funerar, Ion H. Ciubotaru semnalează *fisurile* ce apar în

structura lui, dispariția unor practici arhaice, subzistența unora însă în forme refuncționalizate. Antologia (p. 1-323) a reținut 234 de texte: bocete (1-205), cântece rituale (206-227) și verșuri funebre (228-234). Urmează bibliografia variantelor, indicele de motive și considerațiile etnomuzicologilor Fl. Bucescu și V. Bârleanu despre aspecte ale melodicii cântecului funerar din Moldova, urmate de 106 melodii.

În *Valea Șomuzului Mare. Monografie folclorică*. Cu un capitol de etnomuzicologie de Fl. Bucescu și V. Bârleanu (Iași, Caietele Arhivei de Folclor, X₁, 1991, 364 p. + pl. foto, X₂, 444 p.) realizează o monografie nu doar a spiritualității zonei situate în centrul Podișului Sucevei, ci și a coordonatelor ei etnografice (aspecte geografice, precizări istorice, așezările, portul, îndeletnicirile). Investigarea etnografică și folclorică, de-a lungul a mai bine de două decenii, a celor 50 de localități i-a impus lărgirea ariei de cercetare, mulți locuitori din zonă fiind urmașii unor băjenari din Transilvania, nu numai din localități apropiate, ci și din Bihor, Sălaj, Sibiu. Constatarea unor identități între folclorul șomuzean și cel transilvănean i-a impus lui Ion H. Ciubotaru și cercetarea satelor de peste munți, de unde au venit, cu secole în urmă, băjenarii. De altfel, cercetarea fenomenelor într-un context mai larg este un precept metodologic al autorului: „cercetările de acest gen își propun, înainte de toate, cunoașterea amănunțită a faptelor, încadrarea lor într-un context etnofolcloric mai larg, stabilirea tuturor relațiilor posibile și abia în ultimă instanță, dacă este cazul, sublinierea unor elemente particulare”.

Rețin atenția, între altele, observațiile privind calitățile magico-rituale ale ouălor încondeiate, credințele despre copilul schimbat, practicile magice premaritale, mutațiile ce au avut loc în Plugușor, care a devenit preponderent satiric, personajul Baba din Plugușor. Antologia din volumul al doilea cuprinde colinde, plugușoare, semănatul și sorcova; cântece de leagăn, orații de nuntă, cântecele miresei, strigături de nuntă, bocete, cântece de priveghi și verșuri funebre; descântece; balade, cântece propriu-zise, strigături de joc, proverbe și zicători, ghicitori și basme. „Volumul antologic – remarcă Nicolae Bot – cuprinde texte de o rară frumusețe și valoare documentară; selectarea lor dovedește gust pentru frumosul folcloric și o bună orientare în literatura orală. În totalitatea ei, monografia este o contribuție de reală valoare la cunoașterea culturii populare românești”.

Ion H. Ciubotaru a elaborat și a impus, cu destule adversități, proiectul de alcătuire a Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei, în

cadrul căreia universul culturii populare este investigat în toată complexitatea sa. După aproape 40 de ani de activitate, la Iași s-a constituit un bogat fond arhivistic: peste 300.000 de documente etno-folclorice.

Contribuția sa cea mai importantă de până acum este *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*. Cuvânt înainte de Petru Gherghel, Episcop de Iași (Iași, Editura Presa Bună, I, 1998, 281 p.; II, 2002, 502 p.; III, 2005, 624 p. + il.), lucrare complexă, masivă, care în primul volum examinează arhitectura tradițională, textilele de interior și portul popular de sărbătoare, în cel de-al doilea obiceiurile familiale și calendaristice, iar în cel de al treilea poezia obiceiurilor tradiționale, literatura populară și folclorul muzical, transcrierea, selecția și comentarea textelor Florin Bucescu. Este o lucrare obiectivă, convingătoare, merită să dea replica necesară multor cercetări maghiare despre așa-ziii ceangăi, în care „munca de cercetare științifică autentică a fost confundată, uneori, cu cea cultural-propagandistică”, în care adevărul a fost escamotat ori răstălmăcit. Este o cercetare scrupuloasă, care, pe baza cunoașterii îndelungate a realităților, dovedește că așa-ziii ceangăi sunt catolici moldoveni, că portul, construcțiile, obiceiurile, creația lor populară se înscriu în specificul general românesc, că în spațiul cercetat colindele sunt indubitabil românești, că denumirea *corindă* „indică, în primul rând, arhaicitatea grupului care o folosește și, în al doilea rând, o posibilă proveniență transilvăneană a acestei comunități”, că Plugușorul este cel tipic moldovenesc, că în cadrul nunții orațiile „aproape toate se înscriu în contextul unor variante, cărora li s-a atribuit valoare de prototip, cu largă răspândire în ținuturile transilvănene și moldovenești”, că orația schimburilor „se înscrie în tiparul moldovenesc al acestui fel de ritmo-catehism cultural”.

Piese din bogata și concludenta antologie (colinde, plugușoare, semănatul și sorcova, caloianul, jocuri cu măști, obiceiuri familiale, bocete, cântece de priveghi, verșuri funebre, descântece, cântece propriu-zise) „reprezintă aceleași particularități pe care le întâlnim în întreaga creație a nordului românesc”. Autorul recunoaște particularitățile unor sate cu populație bilingvă, în care ponderea o reprezintă ceangăii ori secuii, însă spune cu toată convingerea că influența acestora asupra majorității satelor românești locuite de catolici „lipsește cu desăvârșire în repertoriul culturii populare românești”. Monografia lui Ion H. Ciubotaru, apreciază Ion Taloș, este „o investigație de proporții neobișnuite, culegându-se material de teren

din peste 200 de localități. Cercetând fenomenele în sistem, holistic, și comparându-le cu variantele lor pe zone întinse, lucrările lui Ion H. Ciubotaru devin excelente studii de antropologie culturală, scrise la un nivel rareori atins până acum la noi”.

În această prezentare a demersului său științific, care nu se dorește exhaustivă, nu poate lipsi opera sa de editor și exeget al moștenirii lui Petru Caraman, alcătuită, până acum din edițiile *Literatură populară* (Iași, Caietele Arhivei de Folclor, III, 1982), *Studii de etnografie și folclor*, în colaborare cu Ovidiu Bârlea (Iași, Editura Junimea, 1997), *Descolindatul în orientul și sud-estul Europei. Studiu de folclor comparat* (Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997), *Kochanowski – Dosoftei. Psaltirea în versuri. Influența lui Kochanowski asupra lui Dosoftei și considerații critico-axiologice* (Iași, Editura Trinitas, 2005), *Vechiul cântec popular ucrainean despre Ștefan Voievod și problemele lingvistico-etnografice aferente* (Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005) și din masiva monografie *Petru Caraman. Destinul cărturarului* (Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2008). Un demers editorial care va continua, Universitatea ieșeană intenționând să tipărească întreaga operă a lui Petru Caraman, editare care va aduce surprize, precum amplul studiu *Conceptul frumuseții umane, reflectat în antroponimie la români și în sud-estul Europei*. Un proiect de mare anvergură, care va aduce mari satisfacții admiratorilor operei lui Caraman și editorului ei.

Îi urăm colegului Ion H. Ciubotaru mulți ani cu sănătate, succes în tipărirea operei lui Petru Caraman, dar și în scoaterea la lumină a altor lucrări personale.

Iordan DATCU